

Na Lawa ni Gaunisala e Queensland

Na yalani ni siviti me rawa ni taqomaki iko!

E levu na vakacalaka e vu ga mai na siviti. Ke o cici tiko madaga me sivia na 5km/h mai na iyalayala donu mo cici kina ena loma ni tauni e se vakaruataki ga na kena rawa ni yaco na vakacalaka .

Dodonu mo rokova na ivakatakilakila kece ni yala ni siviti

E Tauni (vanua e vakatorocaketaki tiko)

Na iyala ni siviti ena vanua e vakatorocaketaki tiko e 50km/h vakavo ke o raica e dua tale na ivakatakilakila ni siviti.

Taudaku ni Tauni

Na iyala ni siviti ena taudaku ni vanua e vakatorocaketaki e 100km/h vakavo ke dua tale na ivakatakilakila e tiko.

Na siviti ena Vanua era tiko kina na Koronivuli

Na iyala ni siviti ena vanua era tiko kina na Koronivuli ena muri ga ena gauna kei na siga e caka tiko kina na vuli.

Gunu alakaolo kei na Draiva

Na alakaolo ena vakayacoka ena nomu vakatulewa, nomu rai, nomu vakasama. Ena vakalevutaka na nomu rawa ni coqa. Mai na vei 4 na draiva era coqa e sivia na 1 era mate ena vuku ni gunu kei na draiva.

Na iyala vakalawa ni alakolo e 0.05.

Ke dua e gunuva me sivia na **rua na bilo** ena matai ni aua ka dua tale tiko ena vei aua tarava e sa na rawa ni la isivia na 0.05 na levu ni alakaolo ena nomu dra.

Fijian Language

Wainimate ni veivakamatenitaki kei na Draiva

Nomu vakayagataka na wainimate ni veivakamatenitaki ena rawa ni vakaleqa nomu draiva. Ena qai torocake sara na kena rawa ni yaco na vakacalaka ke o vakayagataka vata kei na alakaolo.

Na wainimate ni veivakamatenitaki e tabu vakalawa (me vaka na ice, cannabis, speed, ecstasy and heroin)

- **Dina ga ni sa oti e vica na siga nomu a vakayagataka ena se rawa ni tu ga e yagomu na kena revurevu**
- Kua ni draiva ke o sa vakayagataka na wainimate ni veivakamatenitaki e tabu vakalawa.

Ena Vakalevutaka na leqa ke o wakia vata

- Ke o wakia vata na wainimate ni veivakamatenitaki, se wakia vata na wainimate ni veivakamatenitaki kei na alakaolo, ena vakaleqa saraga vakaca nomu rawa ni draiva vakavinaka.

Wainimate kei na Draiva

Eso na wainimate ena rawa ni vakaleqa nomu rawa ni draiva vakavinaka. Wilika ka muria na ivakaro e soli vata mai memu wainimate.

Wawale kei na Draiva

Ke o vakila eso na ivakatakilakila qo ni wawale, dodonu me cegu me yacova ni sa oti.

- Sega ni rawa ni o kidava totolo na ka
- Sega ni dei nomu vakasama
- Sosovu se via moce
- Sa via kabalua tikoga mai na matamu
- Lamawa veitarataravi se sosovu
- Buwawa nomu rai

Ke o vakila eso na ivakatakilakila qo ni wawale, dodonu mo na cegu me yacova ni o sa bulabula tale.

Beleti ni dabedabe kei na nodra idabedabe na gone lalai

O ira kece na vodo tiko ena dodonu mera daramaka nodra beleti ni dabedabe ena veigauna kece sara. Vakavo ga:

- Ke o draiva tiko ka vakasukasukataka tiko na lori
- Ke tiko vei iko na ivola vakavuniwai ka vakatabuya mo dara nomu beleti.
- Ke a sega ni buli vata mai nomu lori na kena beleti ni dabedabe ke ra nomu pasidia tale tikoga o ira e tiko nodra yabaki ni bula mai na vitu se sivia.

Ni o draiva, e nomu itavi mo raica me ra daramaka kece na lewe ni nomu pasidia nodra beleti ni dabedabe se cava ga nodra yabaki ni bula – me daramaki vakavinaka talega nona beleti ni dabedabe na gone.

Draiva e Vakawelei

Na talevoni veikauyaki e veivakawelei levu duadua vei ira na draiva

E tabu vakalawa mo taura tiko e ligamu na talevoni veikauyaki se vakataqara toka ena dua na tiki ni yagomu ni o draiva tiko, ena gauna mada ga o kele toka kina ena vuku ni cina damudamu.

Ena rawa ga ni o tara nomu talevoni

- Ni o kele mo sauma e dua na ka
- Ni o vakarau kele se biubiu mai na ikelekele ni motoka
- Vakaraitaka nomu itaba ni laiseni e katonu tu ena nomu talevoni.

Dodonu mo kele vakatikitiki se dua na vanua veiganiti

- Ni o via qiri se sauma e dua na qiri, vakauta e dua na itukutuku se via vakayagataka ga na talevoni.

Vakatutu – Talevoni Veikauyaki

- Veisautaka me kua na rorogo ni taqiri, se kua ni vaksosani se flight mode ka biuta vakatikitiki ena gauna o sa vakarau draiva kina.

Solia na ivakatakilakila ni o draiva tiko

E dodonu mo solia na ivakatakilakila ni o via:

- Kele se vakamalua nomu cici – butuka vakamalua na bereki se biuta na ligamu ituba mo vakaraitaka ni o sa vakarau kele
- Gole ina imatau, se via wavoki – mo vakayagataka nomu cina me sikinala se vakayagataka na ligamu mo vakaraitaka ni o sa vakarau gole
- Gole ina imawi – me vakayagataki ga nomu cina ni sikinala (e sega ni dau vakayagataki na liga ni o gole e na imawi).

Ena dodonu me veiganiti na balavu ni gauna o vakaraitaka nomu sikinala ni o sa varau gole me rawa ni ra kila eso tale na draiva.

Mo bokoca nomu sikinala ni osa tiko ena vanua o wa via gole kina.

Ni o vakarau biubiu ena vanua o a kele tiko kina ena dodonu mo sikinala me rauta e lima na sekodi sa qai toso.

Roundabouts.

Na ivakatakilakila qo e vakaraitaka ni o sa volekata e dua na roundabout

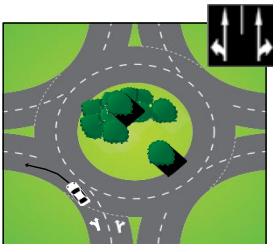
Solia na galala ena roundabouts

Ni o vakarau curu ena roundabout, mo na solia na galala vei ira na lori, basikeli se dua tale na mataqali toliili cava ga e sa tiko rawa ena loma ni roundabout.

Na kena e taba tiko qo, ena dodonu vua na motoka vulavula me solia na galala vua na motoka dromodromo ni sa tu rawa ena loma ni roundabout.

Curu ena roundabout e makataki tu

Ni o via gole ena imawi donuya na roundabout:

1. Ni sivia na dua na ivakakilakila ni vanua o rawa ni muria , mo tosoya nomu motoka ena yasana imawi
2. Mo sa sikinala rawa tiko yani ena imawi ni o vakarau curu se sa tiko ena loma ni roundabout
3. Solia na galala vei ira na motoka ra sa tiko rawa ena roundabout

Ni o via gole tikoga vakadodonu ni o sa yacova yani na roundabout:

1. Curu yani ena roundabout ni o vakayagataka na yasana imawi kua ni sikinala
2. Solia na galala vei ira na motoka era sa tiko rawa ena loma ni roundabout
3. Sikinala ena imawi ni o sa vakarau biuta na roundabout

Ni o via gole ena imatau se via cowiritaka na roundabout

1. Sikinala ena imatau ni o varau curu ena roundabout
2. Ke dua ga na maka ni sala, kabi ena imatau ni o vakarau curu
3. Solia na galala vei ira na motoka ra sa tiko rawa e loma ni roundabout
4. Sikinala ina imawi ni o vakarau biuta na roundabout

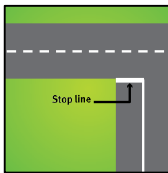
Solia na Galala ka Kele

Na vanua ena dau gadrevi kina na qaqarauni ena tiko kina na ivakatakilakila ni GIVE WAY kei na STOP.

Vakatakilakila STOP

So na gauna ena tiko na ivakatakilakila ni STOP ia so tale na gauna ena tiko ena gaunisala na ivakatakilakila ni donu mo kele ni o sa yacova mai na intersection.

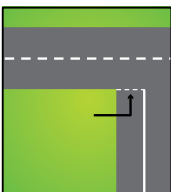

Ni o sa volekata yani na ivakatakilakila ni STOP se STOP line ena dodonu mo vakelea sarga nomu lori ni bera ga vakalailai na STOP line. Ena dodonu mo solia na galala vei ira kece na lori era sa tiko ena loma ni intersection se vei ira talega na vakarau curuma.

Vakatakilakila give way

So na gauna ena tiko na ivakatakilakila na give way ia so tale na gauna ena tiko ena sala na maka vulavula e cacavukavuka me vakaraitaka ni dodonu mo solia na galala vei ira kece na lori era sa tiko rawa ena loma ni intersection se vei ira na vakarau curuma

Ni o donuya yani na ivakatakilakila ni GIVE WAY se GIVE WAY line, ena dodonu mo vakamaluataka nomu motoka ka solia na galala vei ira na lori era sa tiko rawa se vakarau curuma na intersection

O sa bau kila ni totogi ni siviti vakalialia e tautauvata mo na cakacakataka nomui totogi me **5 na aua** Na itotogi ni sega ni muri na lawa ni gaunisala e tekivu mai na \$300 na ilavo ni Ositerelia me la isivia na \$1200 na ilavo ni Ositereliaand ka ona biu talega e valeniveivesu ena so tale na mataqali cala. Ena rawa taega ni boko na nomu laiseni.

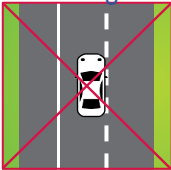
O Bau kila ni ?

- 1 ina 3 na tamata era mate ena vakacalaka ena vuku ni siviti vakalialia era sega ni draivataka tiko na lori qori.
- E rauta ni veimama na vakacalaka ena vuku ni siviti era cici tiko ena ruku 10km/h mai na ialayala ni siviti e vakadonui vakalawa¹.
- Ke o cici tiko me sivia na ialayala ni siviti ena 5km/h ena vanua osooso se 10km/h ena vanua galala osa vakarutaka na kena rawa ni yaco na vakacalaka

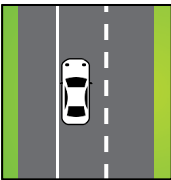
So tale na Lawa kei na nomu itavi

Kabi tikoga ena imawi

Ni o draiva tiko ena dua na gaunisala rau na veipasi kina e rua na lori, na kena lawa tudei mo na dau kabi tikoga ena mawi, vakavo ga:

- ke o via cowiri lesu tale
- levea e dua na ka
- Se vakatarai mo draiva ena yasana kadua ena vuku ni vakatakilakila se dusimaki mai vei ira na ovisa
- Se rui osooso na gaunisala.

Pasitaka e dua na Lori

Ena rawa ga ni o pasitaka e dua na lori ke o raica ni lala vinaka tu na gaunisala mai liu ka veirauti vinaka na levu ni siviti o vakayagataka tiko.

Ni dua e pasitaki iko kua ni butuka tale nomu siviti.

Muria na idusidusi qo mo rawa ni pasi vakavinaka

1. Nomu veiyawaki kei na motoka e liu tiko vei iko e veiganiti vinaka.
2. Vakaraica rawa de so na lori e ra lako tiko mai.
3. Rai ki dakumu mo raica na lori e muri iko tiko.
4. Sikinala rawa ina imatau me rawa ni ra kila na vo ni lori ni o sa vakarau pasi.
5. Siviti vakalailai ka pasi ena yasa imatau ia me kua ga ni sivita iyalayala ni siviti e donu vakalawa.
6. Kabi tale ena yasa imawi ni o raica ni sa kena gauna donu.

Ni o pasitaka e vica vata na lori ena dua ga na gauna ena rawa vakavuna mo coqa.

Takoso ena gaunisala ni sitima ni vanua

Ke sega ni muri na lawa ni gaunisala ni takosovi na sala ni sitima ni vanua ena rawa ni yaco kina na mate.

Ena dodonu mo keke ni sa tu na ivakatakilakila ni STOP se STOP line ka waraka me pasi na sitima ni vanua

Ena dododnu mo keke ke sa tu na ivakatakilakila ni GIVE WAY se GIVE WAY line to trains

Na veiyawaki dodonu ni o muria tiko e dua na lori

Ke o sarui kabita voleka na lori e liu tiko vei iko. Qai bereki vakasauri, o na rawa ni coqa. Mo biuta tiko e dua na veiyawaki veiganiti me rawa ni solia vei iko na gauna mo keke kina.

Me vakacava na levu ni noqu yawaki koya?

- Ena dodonu me rauta ni 2 na sekodi nodrau veiyawaki e rua na lori.
- Na lori lelevu ena dodonu me rauta e va na sekodi nona yawaka na lori e liu tiko vua.
- E dua na lori e drete tiko e dua na trailer se caravan ena dodonu me solia e rua na sekodi, ka dua na sekodi ena vei tolu na mita ni trailer.

Ena gaunisala ca se draki ca ena dodonu me dau vakaruataki na balavu ni veiyawaki.

Vakayagataki ni Cina

Ni o draiva tiko ena bogi se gauna ni draki ca, ena dodonu me waqa vinaka nomu head lights, na cina e muri kei na cina ni nomu number plate emuri.

Ena rawa ni o waqaca tu nomu cina me high beam ena vanua osooso ia ena dodonu mo vakalailaitaka:

- ni se yawa tu mai na lori ka dua me rauta ni 200m

- se o sa varau kabita yani na lori e liu tiko vei iko ka se vo tu e 200m.

PG 8

Na ivakatakilakila ni gaunisala Mo dau muria na ivakatakila.

iSiroiro levu

iTatakoso ni
Sitima e liu

iTatakoso ni
Sitima keina Cina
e liu

Tiko e liu na
cawiri ni
gaunisala

iVakatakilakila ni
Soli Galala e tiko e
liu

iVakatakilakila ni
KELE e liu

iVakatakilakila ni
Cina ni
Veitosoyaki e liu

Takoso mai na
Sala ena Babana

Veilatai na
takosovi ni
gaunisala

Veitakosovi ni
Gaunisala e vaka
na T

Gaunisala
Tawase

Cava gaunisala
tawase

Gaunisala
qiqo

Sotasota tale na lori

Gaunisala kurivi

Wavu gaunisala
dua

iDusidusi e
vakatakila na vanua
me lako kina na lori

Lako na gaunisala
ruarua na lori

Mua na iMawi

Suka e muri

Mua vaka baba

Suka nomu
veigoleyaki s

Gaunisala
veigoleyaki

Gaunisala
ca

Wai e drodro
takoso

Sukusukura
na gaunisala

Ulunivanua
lalai ni
gaunisala

Kauaitaki ni
siviti

Sega ni laurai
na kona ni
gaunisala e
liu me
qarauni na
siviti

Koronivuli

Toka e liu na
vanua ni takoso

Gaunisala
vei ira na
lewenivanu

Era rawa ni tiko
e gaunisala na
gone

Era na vodo
se sobu na
basi na gone

Vanua e
vuki kina
na basi

O ira na
vakabasikeli
era rawa ni
vakayagataka
na gaunisala

Era na rairai
vodo qiqi tiko
e gaunisala
na tamata

Era takoso
se curu na
lori lelevu

Qarauna na
Kangaroo

Gaunisala
qiqo vei so
ga na
motoka

E vuka
voleka mai
vanua na
waqavuka

Rerevaki e
liu. Tu
vakarau ni
veisau

Gaunisala sisisi
Fijian Language

An initiative of the Granite Belt Neighbourhood Centre,
Dept of Children, Youth Justice and Multicultural Affairs
and the
Queensland Government

Fijian Language